

sche wereldbeeld ons voor oogen houden, zijn de moderneren, voorzover zij den godsdienst op prijs stellen en handhaven willen, evenzeer tot verdediging geroepen als wij. In de oogen van deze radicale vooruitstrevers zijn zij niet minder achterlijk en bekrompen, en bovendien nog halfslachtiger en inconsequenter dan de belijders van het algemeen, ongetwijfeld, Christelijk geloof. Wat zij in de laatste jaren van die zijde over hun Jezusbeeld en Jezuscultus — om niet meer te noemen — te hooren kregen ²⁶⁾, is in elk geval voldoende, om hun de zekerheid te ontnemen, dat zij de harmonie van „Oud en Nieuw”, de verzoening van het Christelijk geloof en de moderne wereldbeschouwing gevonden zouden hebben; de verzekering dat de toekomst hunne is ²⁷⁾, schijnt van grootspraak niet vrij.

Ja, deze moderne wereldbeschouwing, die indertijd hun sterkte en de basis hunner operatie was, zinkt hun onder de voeten weg. Het moderne wereldbeeld, dat thans door de wetenschap voor onze oogen wordt opgehangen, ziet er gansch anders uit, dan hetgeen zij een vijftigtal jaren geleden ons te aanschouwen gaf. Toen meende men de gansche wereld met behulp van stof en kracht en wet te kunnen verklaren en koesterde men ten aanzien van deze weinige gegevens zeer naieve voorstellingen. Maar heel dit wereldbeeld is verouderd, of althans belangrijk gewijzigd. Bij dieper onderzoek toch zag men in, dat de wereld niet zoo eenvoudig was, als men zich aanvankelijk had voorgesteld. De oorsprong en het wezen der dingen bleef in een ondoordringbaar duister gehuld. De hypothese van Kant-Laplace tot verklaring van het ontstaan der planeten, die langen tijd schier algemeene instemming verwerven mocht, bleek voor de later opgekomen critiek niet bestand. Het leven liet zich, trots alle daartoe aangewende pogingen, althans tot dusver, niet mechanisch-chemisch verklaren. Voor de dierlijke afstamming van den mensch zocht men tevergeefs naar een afdoend bewijs. Het psychische in den mensch, inzonderheid zijn bewustzijn en wil, handhaafde zich in zijne zelfstandigheid. In de geschiedenis bleken andere krachten te werken en andere wetten te heerschen, dan in de stoffelijke natuur; evolutie was een woord, dat vooral op dit gebied veelszins misbruikt werd, en bij